

Фолклористика

Часопис Удружења фолклориста Србије

Година осма, свеске 1-2, 2023

Темат броја

Ја, ти, ми, они у
фолклорним обликовањима

Студије и огледи
Истраживања и грађа
Научна хроника
Прикази и белешке

УДК 398

ISSN 2560-4414
e-ISSN 2560-3191
<http://folkloristika.org>
<http://folkloristics.org>

ФОЛКЛОРИСТИКА

Часопис Удружења фолклориста Србије

Година осма, број 1–2, 2023

UDC 398
ISSN 2560-4414
e-ISSN 2560-3191
<http://folkloristika.org>
<http://folkloristics.org>

FOLKLORISTIKA
Journal of the Serbian Folklore Association
VIII, No. 1–2, 2023

Editors in chief

Đorđina Trubarac Matić and Milina Ivanović Barišić (2023–)
Sonja Petrović and Mirjana Zakić (2021–2022)
Sonja Petrović and Smiljana Đorđević Belić (2016–2020)

Editorial board

Smiljana Đorđević Belić, Sonja Petrović, Sanja Ranković, Biljana Sikimić,
Boško Suvajdžić, Mirjana Zakić, Sanja Zlatanović, Branko Zlatković

International editorial board

Margaret Beissinger, Ana Martinoska, Andrey B. Moroz, Jelenka Pandurević,
Tanja Petrović, Mihai Radan, Joanna Rękas, Carol Silverman, Veselka Toncheva

Advisory board

Petko Hristov, Aleksandar Jerkov, Laura Jiga Iliescu, Bojan Jović, Marina Ju.
Martynova, Sofija Miloradović, Charalampos Passalis, Dragana Radojičić,
Krinka Vidaković Petrov

Editorial Secretary

Zorana Guja Dražeta and Ana Janjić

Serbian language proofreading

Ana Janjić

English language proofreading

Danijela Lekić

FOLKLORISTIKA is published biannually.

Publishers: Serbian Folklore Association, Belgrade; Faculty of Philology
University of Belgrade; University Library “Svetozar Marković”, Belgrade

Printed by: MAB, Belgrade

Web: <http://www.folkloristika.org> , <http://www.folkloristics.org>

E-mail: folkloristika.ufs@gmail.com

ФОЛКЛОРИСТИКА
Часопис Удружења фолклориста Србије

УРЕДНИШТВО

Главни и одговорни уредници

Борђина Трубарац Матић и Милина Ивановић Баришић (2023–)

Соња Петровић и Мирјана Закић (2021–2022)

Соња Петровић и Смиљана Ђорђевић Белић (2016–2020)

Уређивачки одбор

Смиљана Ђорђевић Белић, Мирјана Закић, Сања Златановић,
Бранко Златковић, Соња Петровић, Сања Ранковић, Биљана Сикимић,
Бошко Сувајџић

Међународни уређивачки одбор

Margaret Beissinger, Ана Мартиноска, Андрей Б. Мороз, Јеленка Пандуревић,
Tanja Petrović, Mihai Radan, Joanna Rekas, Carol Silverman, Веселка Тончева

Издавачки савет

Александар Јерков, Драгана Радојичић, Марина Ју. Мартынова,
Софија Милорадовић, Бојан Јовић, Кринка Видаковић-Петров,
Петко Христов, Laura Jiga Iliescu, Charalampos Passalis

Секретари редакције

Зорана Гуја Дражета и Ана Јањић

Лектура и коректура за српски језик

Ана Јањић

Лектура и коректура за енглески језик

Данијела Лекић

ФОЛКЛОРИСТИКА излази два пута годишње.

Издавачи: Удружење фолклориста Србије, Београд; Филолошки факултет
Универзитета у Београду, Београд; Универзитетска библиотека „Светозар
Марковић“, Београд

Прелом и штампа: МАБ, Београд

Тираж: 50 примерака

Интернет страница: <http://www.folkloristika.org> <http://www.folkloristics.org>

Е-пошта: folkloristika.ufs@gmail.com

Copyright © Израда и графички дизајн сајта: АМ Дизајн

Copyright © Логотип и корице: Омнибус, Београд

Copyright © Текстови у Фолклористици: Издавачи – Сва права задржана

Copyright © Фотографије у Фолклористици: ауторство је назначено у Изворима илустрација

Copyright © Графичко обликовање Фолклористике: Уредници

Одрицање од одговорности / Disclaimer

Садржај објављених текстова одражава искључиво ставове њихових аутора. Уредник и редакција не сnose одговорност за тачност изнетих података. Електронске адресе и линкови су тачни у тренутку објављивања ове свеске. Уредник и редакција не одговарају за трајност, тачност и прикладност линкованог садржаја.

The content of published articles reflects only the individual authors opinions, and not those of the editor and the editorial board. Responsibility for the information and views expressed in the articles therein lies entirely with the author(s). Electronic addresses and links are correct at the moment of the publication of this volume. The editor and the editorial board are not responsible for the persistence or accuracy of urls for external or third-party websites referred, and do not guarantee that any content on such websites is, or will remain, accurate and appropriate.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

398

ФОЛКЛОРИСТИКА : часопис Удружења фолклориста Србије =
Folkloristika : journal of the Serbian Folklore Association / главни и одговорни
уредници Ђорђина Трубарац Матић, Милина Ивановић Баришић
. - [Штампано изд.]. - Год. 1, св. 1 (2016)- . - Београд : Удружење
фолклориста Србије : Филолошки факултет Универзитета у Београду :
Универзитетска библиотека "Светозар Марковић", 2016-
(Београд : МАБ). - 24 cm

Полугодишње. - Друго издање на другом медијуму: Фолклористика (Online) =
ISSN 2560-3191
ISSN 2560-4414 = Фолклористика (Штампано изд.)
COBISS.SR-ID 238141196

ФОЛКЛОРИСТИКА

Часопис Удружења фолклориста Србије

ISSN 2560-4414 (Штампано издање)

ISSN 2560-3191 (Online)

Година осма, број 1–2, 2023

СТУДИЈЕ И ОГЛЕДИ

- Ђорђина Трубарац Матић, Ја, ти, ми, они у фолклорним обликовањима 11–14
- Константин Ађанин, Стилизација односа сизерена и вазала у бугарштицама 15–26
- Бојан Рајевић, Извођачко вријеме у епским пјесмама Вуковог пјевача Сава Матова Мартиновића 27–44
- Нина Аксић, Од традицијске птице до 'тића хероја рада: птице у песмама из Фолклорне збирке Етнографског института САНУ 45–62
- Милан Томашевић, Песме са градилишта ауто-пута „Братство и јединство“ из архивске збирке Етнографског института САНУ: о врстама накнадних интервенција на записима 63–88
- Иван Праштало, Обликовање искуства Другог светског рата у склопу животне приче 89–130
- Manolis G. Varvounis, The Origins of the Urban Areas Folklore Studies in Greece: the Work of Dimitrios S. Loukatos 131–141
- Кrinka Baković, О једној страшној причи за несташну децу: рекреирање фолклорних мотива у видео-игри *The Witcher 3: Wild Hunt* – на примеру фантастичних бића *Gospodarice Šume* 143–158
- Кристина Димовска, Метафоричноста на анабазичното и катабазичното движење во виртуелниот простор во видеоигрите *Cursed mountain, Kholat* и *Call of Cthulhu* 159–174
- Марко Стојановић, Нова питања/читања у Етнографском музеју 175–192

ИСТРАЖИВАЊА И ГРАЂА

- Зоја Карановић и Весна Ђукић, „Причекај ме, сунце на заоду, да нашијем брату нарукавље“: породичне песме из Белог Тимока (теренска грађа) 195–209
- Дејан Крстић, Обичаји на славама и заветинама у селу Дејан код Власотинца 211–227
- Јована Шћеповић, Дијалекатски текстови из некадашњег драгачевског села Лопаш 229–237
- Дуња Церовина, Теренски записи народних предања и веровања из Дубочице (Маглич, општина Краљево) 239–246

НАУЧНА ХРОНИКА

- Зорана Гуја Дражета, Тринаести међународни научни скуп *Савремена српска фолклористика XIII* (Тршић, 29. септембар – 1. октобар 2023. године) 249–253
- Смиљана Ђорђевић Белић, Допринос Удружења фолклориста Србије осмишљавању стратегија деловања у области заштите нематеријалног културног наслеђа: пројекат *Заједно у очувању НКН: подизање капацитета локалних заједница* 255–261
- Жељко Бјељак, Јована Бранков и Ана Милановић Пешић, Пројекат *Стари народни спортови, игре и надметања – очување, преношење знања и презентација* 263–269
- Данијела Поповић Николић, *Да корен човеку човек буде*. Награде „Тихомир Р. Ђорђевић“ и „Чувар завичаја“ за 2023. годину: Димитрије Големовић – добитник награде „Тихомир Р. Ђорђевић“, Сања Ранковић – добитница награде „Чувар завичаја“ 271–273
- Мирјана Бојанић Ђирковић, О деветој регионалној научној конференцији *Материјална и духовна култура Срба у мултиетничким срединама и/или периферним областима* (Ниш-Темешвар, 20–21. октобар 2023. године) 275–278

ПРИКАЗИ И БЕЛЕШКЕ

- Бошко Сувајцић, Исходишта поезије 281–285
- Лада Стевановић, О антропологији фолклора 287–289
- Смиљана Ђорђевић Белић, Другачији поглед на фолклорне и фолклору блиске феномене у слојевима културе 291–295
- Бранко Ђупурдија, Идентитетске основе наивне уметности Словака у Србији 297–300
- Бојана Богдановић, *Снови о прошлости и традицији: Олга Бенсон* 301–304
- Биљана Анђелковић, Зборник *Савремена српска фолклористика XI* 305–309
- Ана Јањић, На путу стратегија (о)чувања наслеђа и идентитета 311–316
- Биљана Сикимић, Нови приступи истраживању паремиија 317–321
- Chiara Bozzone, *Weathered Words* 323–330
- Danijela Lekić, *Formula: A Story of a Journey* 331–335

СПИСАК РЕЦЕНЗЕНАТА 337

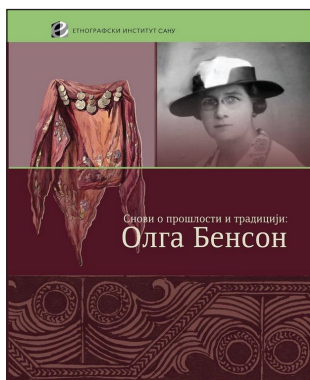
УПУТСТВА ЗА ПРИПРЕМУ РУКОПИСА 343

GUIDELINES FOR MANUSCRIPT PREPARATION 343

Приказ

Снови о прошлости и традицији: Олга Бенсон

Снови о прошлости и традицији: Олга Бенсон, Ур. Љиљана Гавриловић. Београд: Етнографски институт САНУ, 2019, 499 стр.

Године 2019, у издању Етнографског института САНУ, објављена је публикација *Снови о прошлости и традицији: Олга Бенсон*, коју је уредила Љиљана Гавриловић. Реч је о репрезентативном каталогу истоимене изложбе посвећене руској академској сликарки Олги Бенсон, која је у Етнографском институту САН радила као фолклорни сликар (1947–1950). Ову импозантну двојезичну публикацију (српски / енглески) – која је 2021. године понела Награду Етнографског института САНУ 2020–2021. за резултате у етнолошким и ан-

трополошким истраживањима – чине два ауторска текста (*Олга Бенсон – животна прича заборављене уметнице*, кога потписује Биљана Миленковић Вуковић, и *Олга Бенсон: прича о затуреном благу*, из пера Љиљане Гавриловић) и каталог целокупне Етнографско-фолкорне збирке Етнографског института САНУ (у којој је депоновано преко пет стотина радова Олге Бенсон), коју је каталогски обрадио Милан Томашевић. Укупан обим публикације је 499 страна.

Први ауторски текст резултат је вишегодишњег рада Биљане Миленковић Вуковић, библиотекарске саветнице Етнографског института САНУ, на прикупљању података о животу и професионалном раду руске уметнице. Како сама ауторка наводи, „проналажење података о животу и раду у родној Русији, Краљевини СХС/Југославији и најзад у САД, да би се што свеобухватније приказао уметнички и интелектуално свестран живот једне жене, представљало је прави истраживачки подухват“ (стр. 59). Животну и професионалну причу „заборављене уметнице“ – која почиње крајем 19. века у Маргилану, граду у Туркестанској области Централне Азије, а завршава се у Лос Анђелесу 70-их година прошлог века – ауторка веома читко и живописно приказује у шест поглавља: *У Царској Русији (1887–1919)*, *У Јужној Србији (1920–1939)*, *Бео-*

градске године (1939–1950), IN MEDIAS RES, У Сједињеним Америчким Државама (1952–1977) и Трагом истраживања. Ауторка је уложила изванредан напор да на основу (релативно) оскудне доступне грађе што подробније прикаже развојни пут Олге Бенсон као академске (касније фолклорне) сликарке, те детаље из њеног приватног живота. На преко 60 страница текста приказани су почеци интересовања Олге Бенсон за сликарство у родној Русији, њено пресељење у Скопље, потоњи прелазак у Београд и ангажман на позицији фолклорног сликара у Етнографском институту САН, те емиграција у Сједињене Америчке Државе због неадекватних услова живота у југословенској престоници. Овако представљен животни и професионални пут руске академске сликарке пружа значајан извор података не само о ликовном опусу Олге Бенсон већ и о родним релацијама, послератним друштвеним приликама, односу стручне и научне јавности према „документима прошлих времена“ итд.

У другом ауторском тексту проф. др Љиљана Гавриловић, научна саветница Етнографског института САНУ, колекцију цртежа и акварела Олге Бенсон која се депонује у Етнографском институту САНУ посматра и теоријски интерпретира: 1) као визуелне репрезентације етнографских података, 2) као илустрације онога што је на терену забележено речима, те 3) као независна документа која сама по себи носе информације. У уводном поглављу под називом *Мало историје* ауторка се враћа на крај 18. века – конкретније, у период енциклопедизма, када је успостављена пракса да се разноврсно знање, сакупљено на истом месту, објасни и цртежима као јасним и прецизним начином преношења информација – како би подсетила на почетке примене цртежа у етнологији / антропологији. Даљи развој етнографског цртежа као алата за документовање теренског искуства (уз успоредбу са фотографијом, која временом узима примат у корпусу теренске грађе) прати све до краја 80-их година 20. века, када долази до „(ауто)рефлексивног заокрета и критике дотадашњих начина писања антропологије“ (стр. 81). *Гледано, доживљено, забележено, објављено* је друго поглавље, у коме се дискутује о степену подударности етнографског цртежа и посматране стварности, те се уводи појам редукције, који подразумева смањење корпуса информација о „живљеном искуству“. На српске етнографске сликаре (почев од Николе Зега, учитеља лепих вештина који је био запослен у Етнографском музеју од његовог оснивања 1901. године, па надаље), те место етнографског цртежа у домаћој науци, ауторка се осврће у трећем поглављу – *Етнографски сликари и српска етнологија са половине 20. века.* Олги Бенсон, последњој фолклорној сликарки формално запосленој у институцијама надлежним за проучавање

народне културе у Србији, посвећено је четврто поглавље – *Олга Бенсон: крај епохе*. У њему се садржина цртежа руске сликарке насталих у периоду њеног ангажмана у Етнографском институту САН посматра као рефлексија теоријских и методолошких оквира у којима су се одвијала оновремена етнографска истраживања. У петој целини овог ауторског текста (*Цртање прошлости као антиципација (дисциплинарне) будућности*) изнета су, из угла савременог дисциплинарног дискурса, промишљања целокупног ликовног опуса Олге Бенсон као „истински дељене антропологије“ (стр. 113). С обзиром на то да цртежи, како ауторка наводи, „причају много слојевитије и прецизније обликоване приче о стварности којом се свакодневно бавимо него што то можемо да постигнемо само текстом и фотографијом“ (стр. 117), у завршном делу рада – *Олга Бенсон и ми* преиспитује се могућност / оправданост поновне употребе цртежа у савременој етнологији и антропологији.

Посебан део монографије представља каталог у коме је приказана целокупна Етнографско-фолкорна збирка Етнографског института САНУ. Радови Олге Бенсон – којих је преко пет стотина – изложени су редом који је преузет из Књиге инвентара Етнографског института САНУ (од броја 1 до броја 527). Сви термини, укључујући етнониме, наведени су онако како су коришћени средином 20. века, у време када је Олга Бенсон са првим истраживачким тимовима Етнографског института САН упућена на терен (и „у народ“). Завршни / каталожки део публикације пружа визуелни увид у стваралаштво руске академске сликарке, те приказује његову разнородност у ликовном, тематском и просторном смислу. Акварел, цртеж оловком, темпера и туш су технике којима је Олга Бенсон документовала теренско искуство. У различитим форматима забележени су архитектура, вињете, ентеријери, занатска делатност, кројеви, музички инструменти, обредни хлебови, одећа, орнаменти, покућство, портрети, привредна делатност и привредне зграде. Увидом у податке који су наведени испод фотографија може се закључити да су источна Србија, Косово, Скопље, Шумадија и околина Београда били интересна подручја, у којима су по оснивању Етнографског института САН вршена систематска и планска проучавања насеља и порекла становништва, народног живота, обичаја и веровања, као и фолклора у нашој земљи и код наших народа. У каталожком делу публикације приказани су и радови који су настали током канцеларијског ангажмана Олге Бенсон у Етнографском музеју у Београду.

Публикација *Снови о прошлости и традицији: Олга Бенсон*, чије је издавање подржало Министарство просвете, науке и технолошког развоја РС и Министарство културе и информисања РС, представља важну и успелу систематизацију (са)знања о етнографском цртежу као мето-

долошком средству, што је чини изузетно значајним подухватом како за науку, тако и за ширу јавност. Допринос ове публикације може се читати на више нивоа. Најпре, јавности се по први пут представља лична и професионална биографија фолклорне сликарке Олге Бенсон, са акцентом на праксу њеног ангажовања у институцијама које су се професионално бавиле етнографским истраживањима. Такође, вредна је и сама намера да се, у контексту савремене етнологије / антропологије, преиспитају карактеристике, улога и значај визуелне грађе као извора за етнографска истраживања, као и њихова равноправност са свим осталим начинима прикупљања информација о култури у прошлости и садашњости. Теоријске експликације у овој публикацији добијају нову димензију: јавности је веома читко и разумљиво разјашњен начин на који се, у времену када је збирка настајала, у оквиру етнологије систематски бележило оно што је сматрано важним аспектима традиције пре широке доступности колор фотографије, као и однос визуелног материјала који је у том процесу настајао према етнографским истраживањима. Репрезентативни студијски каталог колекције, односно приказ целокупне збирке радова Олге Бенсон која се депонује у Етнографском институту САНУ, представља изузетно колоритну илустрацију различитих „прича“ о традицији и, до овог тренутка, „невидљиву“ документацију чини доступном најширој јавности.

Бојана Богдановић / Bojana Bogdanović
Етнографски институт САНУ, Београд/
The Institute of Ethnography SASA, Belgrade
E-mail: bojana.bogdanovic@ei.sanu.ac.rs
<https://orcid.org/0000-0001-5612-9389>

Примљено/Received: 07. 09. 2023.
Прихваћено/Accepted: 09. 09. 2023.